

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS
ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ
У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ
ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATION OF EASTERN
AND CENTRAL EUROPE IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

A KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁSOK A XXI. SZÁZADBAN KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN AZ OKTATÁSI REFORMOK TÜKRÉBEN

Nemzetközi tudományos konferencia
Beregszász, 2019. március 28–29.

Tanulmánykötet

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallyay Katalin*

„RIK-U” Kft.
Ungvár
2019

УДК (ЕТО): 061.3(477.87)

K– 93

A kiadvány a 2019. március 28–29-én Beregszászban a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Pedagógia és Pszichológia Tanszéke által rendezett *A köz- és felsőoktatás előtt álló kihívások a XXI. században Kelet-Közép-Európában az oktatási reformok tükrében* című nemzetközi tudományos konferencián elhangzott előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Pedagógia és Pszichológia Tanszéke
közreműködésével.

Szerkesztette:

*Berghauer-Olasz Emőke, Gávriljuk Ilona,
Hutterer Éva és Pallay Katalin*

Korrektúra: *Grica-Varcaba Ildikó, Lőrincz Marianna, Kordonec Olekszandr*

Tördelés: *Tótin Viktória, Dobos Sándor*

Borítóterv: *Dobos Sándor*

A borítón a Pedagógia és Pszichológia Tanszék tanító és óvodapedagógia szakos hallgatói láthatók. A felvételeket Csopák Éva és Espán Margaréta a tanszék rendezvényein készítette.

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A tudományos rendezvényt és a kiadvány megjelenését támogatta:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7692-33-0

© A szerzők, 2019

© A szerkesztők, 2019

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2019

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

ТОВ «РІК-У»
Ужгород
2019

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Збірник містить матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці II.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з
кафедрою педагогіки та психології Закарпатського угорського
інституту ім. Ференца Ракоці II

За редакцією:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Єва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець*

Верстка: *Вікторія Товтін, Олександр Добош*

Обкладинка: *Олександр Добош*

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Р. II*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Проведення конференції та друк збірника здійснено за підтримки:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Станішевський Євген Вікторович

ISBN 978-617-7692-33-0

© Автори, 2019

© Редактори, 2019

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

**CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY
IN THE FIELD OF SECONDARY AND HIGHER
EDUCATION OF EASTERN AND CENTRAL EUROPE
IN LIGHT OF EDUCATIONAL REFORMS**

International Academic Conference
Berehove, March 28–29, 2019

Selected papers

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriljuk,
Éva Hutterer and Katalin Pally*

”RIK-U” LLC
Uzhhorod
2019

УДК (UDC): 061.3(477.87)
К– 93

The publication contains the materials of the international academic conference “Challenges of the 21st century in the field of secondary and higher education of Eastern and Central Europe in light of educational reforms” held on 28–29 March, 2019 in Berehove. The academic event was organized by the Department of Pedagogy and Psychology of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II
Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with
the Department of Pedagogy and Psychology

Edited by:

*Emőke Berghauer-Olasz, Ilona Gávriľjuk,
Éva Hutterer and Katalin Pallay*

Proof-reading: *Ildikó Grica-Varcaba, Marianna Lőrincz, Olekszandr Kordonec*

Makeup: *Viktória Tótin, Sándor Dobos*

Cover design: *Sándor Dobos*

The book cover features students of the Department of Pedagogy and Psychology. The photographs of extra-curricular activities were taken by Éva Csopák and Margaréta Espán.

Universal Decimal Classification (UDC): *The Apáczai Csere János Library of
Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

Authors are responsible for the content of research papers.

The international academic conference and the publication of studies sponsored by:

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
88000 Uzhhorod, Gagarin Street, 36. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7692-33-0

© Authors, 2019

© Editors, 2019

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education

TARTALOM

Baracsi Ágnes: PÁLYAKEZDÉS A „FEKETE PEDAGÓGIA” ÁRNYÉKÁBAN.....	21
Berghauer-Olasz Emőke: A KINETIKUS ISKOLARAJZ MINT KÖZÖSSÉGEK REJTETT KAPCSOLATAINAK FELTÁ- RÓ MÓDSZERE.....	31
Bida Olena: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A PE- DAGÓGUSKÉPZÉS FOLYAMATÁBAN.....	41
Cséke Katalin: ROMA TANULÓK HELYZETÉNEK TANÁRI PERCEPCIÓI	47
Csoóri Zsófia: A PEDAGÓGUSKÉPZÉS FEJLŐDÉSÉNEK SAJÁTOS SÁGAI KÁRPÁTALJÁN A XVIII. SZÁZAD VÉGE ÉS A XX. SZÁZAD ELSŐ FELE KÖZÖTT A LEVÉLTÁRI FORRÁSOK ALAPJÁN.....	57
Csopák Éva: AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁS- KORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN	65
Dzsanda Galina: AZ UKRÁNNYELV-TANÍTÁS AKTUÁLIS KÉRDÉSEI A NEMZETISÉGI KISEBBSÉGI ISKO- LÁK KÉTNYELVŰ KÖZEGÉBEN.....	77
Fónai Mihály: OSZTÁLYTERMI BEFOGADÁS ÉS SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNY.....	85
Gonda Zsuzsa: DIGITÁLIS SZÖVEGFELDOLGOZÁS A MA- GYARTANÁRKÉPZÉSBEN	93
Greba Ildikó – Knobloch Beáta: AZ INKLUZÍV OKTATÁS FEJLŐDÉSE UKRAJNÁBAN.....	103
Hnatik Katalin: A MAGYAR MINT IDEGEN NYELV TANU- LÁSÁNAK LEHETSÉGES BUKTATÓI NYELVTANU- LÓI SZEMMEL	111
Hollósi Hajnalka Zsuzsanna: SZEMÉLYRE SZABOTT DIF- FERENCIÁLÁS AZ ALAPFOKÚ OKTATÁSBAN A LEMORZSOLÓDÁS ELLEN	119
Hollósi M. Cecília: A FŐISKOLÁSOK MENTÁLHIGIÉNÉS MEGSEGÍTÉSE PSZICHOLÓGIAI ESZKÖZÖKKEL.....	127
Horváth Kinga: A FELSŐOKTATÁS ELŐTT ÁLLÓ KIHÍVÁ- SOK A PÁLYAORIENTÁCIÓ MEGKÖZELÍTÉSÉBŐL.....	135

Horváth Kinga – Tóth Péter: PEDAGÓGUSHALLGATÓK NÉZETE AZ IDEÁLIS TANÁRI INTERAKCIÓS STÍLUSRÓL EGY EMPIRIKUS KUTATÁS TÜKRÉBEN	159
Huszi Ilona: A MEGFIGYELÉS MINT IRÁNYÍTOTT TEVÉKENYSÉG ALKALMAZÁSA AZ ANGOLTANÁRKÉPZÉSBEN	171
Juhász Valéria: A SIGHT WORD OLVASÁSTANÍTÓ MÓDSZER ALKALMAZHATÓSÁGA A MAGYAR OLVASÁSFEJLESZTÉSBEN	179
Kirdan Alexander: GAZDASÁGI SZAKEMBEREK KÉPZÉSÉNEK RENDSZERE LENGYELORSZÁGI ÉS UKRAJNAI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE ALAPJÁN	189
Kiss Julianna: AZ UKRAJNAI MŰVÉSZETOKTATÁS AZ OKTATÁSI TÖRVÉNYEK TÜKRÉBEN KURRIKULÁRIS ÉS EXTRAKURRIKULÁRIS SZÍNTEREKEN	193
Koncz Tímea: AZ ÓVODÁSOK ERKÖLCSI NEVELÉSE AZ IRODALOM ESZKÖZEIVEL.....	203
Kóré Dóra – Atroscsenko Tatjana: A LEENDŐ PEDAGÓGUS SZEMÉLYISÉGFEJLŐDÉSE MULTIKULTURÁLIS FELSŐOKTATÁSI KÖRNYEZETBEN	213
Kucsaj Tatjana – Kucsaj Olekszandr: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA A SZAKMAI TEVÉKENYSÉGRE VALÓ FELKÉSZÍTÉSBEN	219
Kuzminszkij Anatolij: AZ ÖNMENEDZSELÉS SZEREPE A SEGÍTŐ HIVATÁSBAN MINT A PSZICHOSZOMATIKUS KIÉGÉS MEGELŐZÉSÉNEK ESZKÖZE.....	223
Lebovics Viktória: TARASZ SEVCSENKO <i>ÁLOM C.</i> MŰVÉRŐL EGY KICSIT MÁSKÉNT	233
Margitics Marianna: IKT-TECHNOLÓGIÁK ALKALMAZÁSA AZ OKTATÁSBAN	241
Márton Sára: TKO1114	247
Molnár Ferenc: A BEREGI FŐESPERESI KERÜLET GÖRÖGKATOLIKUS NÉPISKOLÁINAK OKTATÁSI HELYZETE AZ 1840-ES ÉVEKBEN.....	255

Mónus Ferenc: MERRE TOVÁBB CIVILIZÁCIÓ? – A FENNTARTHATÓSÁGRA NEVELÉS HANGSÚLYAI A XXI. SZÁZAD KÖZ- ÉS FELSŐOKTATÁSÁBAN	265
Nagy Edit: A MUNKÁVAL ÖSSZEFÜGGŐ DISTRESSZ JELENTŐSÉGE ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	275
Nagy György: AZ ISMERETEK HATÉKONY KÖZVETÍTÉSE KÖRNYEZETISMERET-ÓRÁN	285
Nagy Melinda – Strédl Terézia – Szarka László – Zahatňanská Mária – Poráčová Janka: TOLERANCIA ÉS TOLERANCIÁRA VALÓ NEVELÉS A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	295
Nárai Márta: FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNYEK SZEREPE A FIATALOK TÁRSADALMI ÉRZÉKENYÍTÉSÉBEN	305
Orosz Ildikó: A FORMÁLIS ÉS NONFORMÁLIS TANULÁSI TEVÉKENYSÉG KIEGYENSÚLYOZOTT ÖSSZEANGOLÁSA A FELNŐTTKÉPZÉSBEN	315
Pallay Katalin: A KÁRPÁTALJAI MAGYARSÁG AZ UKRÁN OKTATÁSPOLITIKA ÚTVESZTŐJÉBEN	321
Pallay Mária: NEMEK KÖZÖTTI BÉREGYENLŐTLENSÉG: A PÁLYAVÁLASZTÁS MINT BEFOLYÁSOLÓ TÉNYEZŐ	333
Pávlovics Judit: A KORAI IDEGENNYELV-OKTATÁS TARTALMÁNAK ALAKULÁSA A XX. SZÁZAD VÉGÉN ÉS A XXI. SZÁZAD ELEJÉN	343
Pillar Granville: ESETTANULMÁNY: EMPIRIKUS VIZSGÁLAT AZ INTEGRÁLT MULTISZENZOROS INPUT HATÁSAIRÓL A NYELVFEJLESZTÉSRE	353
Sejko Anasztázia: A PEDAGÓGIAI PROGNOZIS TECHNOLOGIÁJA A FELSŐFOKÚ EGÉSZSÉGÜGYI OKTATÁSBAN	367
Simon Gabriella: A KEZDŐ PEDAGÓGUSOK MENTORI TÁMOGATÁSÁNAK HUMANISZTIKUS MODELLJE	373
Szilágyi Iván – Marinec Nagyija: A DEMOKRATIKUS OKTATÁSMENEDZSMENT MODELLJEI A VILÁG VEZETŐ ORSZÁGAIBAN	401
Szilágyi László: A NYELVTANULÁSI STRATÉGIÁK MINT MÓDSZER ALKALMAZÁSA AZ IDEGENNYELVTANULÁSBAN ÉS -TANÍTÁSBAN	409

Szontágh Pál Iván: PEDAGÓGUSJELÖLTEK ÁLTAL VÁLTOTT ÉS KÖVETETT ETIKAI ÉRTÉKEK	419
Taskovics Okszana: ONLINE CSOPORTOK SZEREPE A NYELVOKTATÁSBAN	429
Tokai Dalma: TEHETSÉGEK EGYÉNI FEJLESZTÉSE.....	437
Török Tamás: A PEDAGÓGIAI GYAKORLAT A SELYE JÁNOS EGYETEM TANÁRKÉPZŐ KARÁN	447
Vizáver Árpád: EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS A HALLGATÓK SPORTBAN ELÉRT EREDMÉNYESSÉGÉNEK NÖVELÉSÉVEL	455
Zorocskina Tatjana: A SZAKEMBERKÉPZÉS RENDSZERE NAGY-BRITANNIÁBAN	461
A II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA MESTERKÉPZÉSÉBEN RÉSZT VEVŐ TANÍTÓ SZAKOS HALLGATÓINAK A PUBLIKÁCIÓI	465
Bábel Zsuzsanna: A MAGZAT ELVESZTÉSE MINT KRÍZISHELYZET.....	467
Fekete Evelin: AZ ÓVODÁS GYERMEK ÉRZELMI INTELLIGENCIÁJÁNAK FEJLESZTÉSE MESÉKKEL	475
Hete Klára Annabella: A SZOCIALIZÁCIÓ ÉS ALKALMAZKODÁS MÉRFÖLDKÖVEI AZ ÓVODÁSKORÚ GYERMEK ÉLETÉBEN	485
Mészáros Renáta: KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS KAMASZOK KÖRÉBEN	493
Mitro Livia Etelka: TÁRSAS KAPCSOLATOK KISISKOLÁSKORBAN	503
Molnár-Hrábcsák Éva: JÁTSSZ VELEM! BÁBKÉSZÍTÉS, BÁBOZÁS 1. OSZTÁLYOS GYEREKEKKEL ÉS SZÜLEIKKEL	515
Nagy Nikoletta: A TANÓRAI KOMMUNIKÁCIÓ ÉS AZ ALKALMAZOTT MUNKAFORMA ÖSSZEFÜGGÉSEINEK VIZSGÁLATA ALSÓ TAGOZATBAN	525

ЗМІСТ

Борочі Агнеш: ШЛЯХ ВЧИТЕЛЯ-ПОЧАТКІВЦЯ В ТІНІ «ЧОРНОЇ ПЕДАГОГІКИ».....	21
Бергхауер-Олас Емьовке: МОЖЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МЕТОДОМ КІНЕТИЧНОГО ШКІЛЬНОГО МАЛЮНКУ	31
Біда Олена: ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	41
Чейке Катерина: СТАНОВИЩЕ РОМСЬКИХ УЧНІВ У ПЕДАГОГІЧНІЙ ПЕРЦЕПЦІЇ.....	47
Човрій Софія: ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ НА ЗАКАРПАТТІ НАПРИКІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. НА ОСНОВІ АРХІВНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.....	57
Чопак Єва: ФОРМИ ПРОЯВУ АЛЬТРУЇЗМУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	65
Джанда Галина: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ БІЛІНГВІЗМУ	77
Фонаї Мігаль: ВКЛЮЧЕННЯ ДО СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЇ ОСВІТИ ТА ОСОБЛИВІ ОСВІТНІ ПОТРЕБИ.....	85
Гонда Жужа: ОБРОБКА ЦИФРОВОГО ТЕКСТУ У ПІДГОТОВЦІ УГОРСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ.....	93
Греба Ілдіко – Кноблех Беата: РОЗВИТОК ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	103
Гнатик Катерина: МОЖЛИВІ НЕДОЛІКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИВЧЕННЯМ УГОРСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ, ОЧИМА ЗДОБУВАЧА ОСВІТИ	111
Голлоші Гойнолка Жужанна: ОСОБИСТІСНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ, СПРЯМОВАНА ПРОТИ «ВІДСІВУ» В ПОЧАТКОВІЙ ЛАНЦІ ОСВІТИ	119
Голлоші М. Цецилія: МЕНТАЛЬНА ГІГІЄНА СТУДЕНТІВ ЗАСОБАМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ	127
Горват Кінга: ВИКЛИКИ ПЕРЕД АБІТУРІЄНТАМИ З ТОЧКИ ЗОРУ ВИБОРУ ПРОФЕСІЇ.....	135

Горват Кінга – Товт Петер: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОГЛЯДІВ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВУЗІВ НА ІДЕАЛЬНІ ІНТЕРАКЦІЙНІ МОДЕЛІ ВИКЛАДАЧІВ	159
Густі Ілона: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯК КЕРОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ АНГЛІЙСЬКИХ ФІЛОЛОГІВ	171
Югас Валерія: ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ SIGHT WORD У РОЗВИТКУ ЧИТАННЯ УГОРСЬКОЮ МОВОЮ	179
Кірдан Олександр: ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩІ ТА УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ.....	189
Кіш Юліанна: ШКІЛЬНА ТА ПОЗАШКІЛЬНА МИСТЕЦЬКА ОСВІТА В УКРАЇНІ У ДЗЕРКАЛІ ЗАКОНІВ ПРО ОСВІТУ.....	193
Конц Тімея: МОРАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКА ЗАСОБАМИ ЛІТЕРАТУРИ	203
Коврей Дора – Агрощенко Тетяна: ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА В ПОЛКУЛЬТУРНОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	213
Кучай Тетяна – Кучай Олександр: ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ І КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ	219
Кузьмінський Анатолій: РОЛЬ САМОМЕНЕДЖМЕНТУ ФАХІВЦЯ СОЦІОНОМІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ЗАСІБ РЕЗИСТЕНТНОСТІ ПСИХОСОМАТИЧНОМУ ВИГОРАННЮ.....	223
Лебович Вікторія: ПРО ПОЕМУ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА «СОН» ІНАКШЕ.....	233
Маргітич Маріанна: ЗАПРОВАДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ	241
Мартон Шара: ТКО1114.....	247
Молнар Федір: ОСВІТНЄ СТАНОВИЩЕ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКИХ НАРОДНИХ ШКІЛ БЕРЕЗЬКОГО АРХІДІЯКОНСЬКОГО ОКРУГУ У 1840-Х РОКАХ	255

Монуш Ференц: ЦИВІЛІЗАЦІЯ – ЯК ДАЛІ? ПОСЛІДОВ- НІСТЬ У ВИХОВАННІ СТАЛОСТІ В СЕРЕДНІЙ ТА ВИЩІЙ ОСВІТІ У ХХІ СТОЛІТТІ.....	265
Надь Едіт: ЗНАЧЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДИСТРЕСУ У РОБОТІ .	275
Надь Дьєрдь: ЕФЕКТИВНІ ЗАСОБИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗНАЇНЬ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА.....	285
Надь Мелінда – Штрелл Терезія – Сорко Ласло – Захатнянсь- ка Марія – Порачова Янка: ТОЛЕРАНТНІСТЬ ТА ВИ- ХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ФАКУЛЬТЕТУ ПІД- ГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ	295
Нарої Марта: РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЧУТЛИВОСТІ МОЛОДІ.....	305
Орос Ільдико: ГАРМОНІЙНЕ ПОЄДНАННЯ ФОРМАЛЬ- НИХ І НЕФОРМАЛЬНИХ ПЕРІОДІВ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОРΟΣЛОГО НАСЕЛЕННЯ.....	315
Поллої Каталін: ЗАКАРПАТСЬКІ УГОРЦІ В ЛАБІРИНТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	321
Полої Марія: ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В ОПЛАТІ ПРАЦІ: ВИБІР КАР'ЄРИ ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ	333
Павлович Юдіта: ФОРМУВАННЯ ЗМІСТУ РАННЬОЇ ІН- ШОМОВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ НАПРИКІНЦІ ХХ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТ.	343
Піллар Гренвілл: ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВВІД- НОГО ІНТЕГРАТИВНОГО МУЛЬТИСЕНСОРНОГО ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК МОВИ	353
Шейко Анастасія: ТЕХНОЛОГІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОГНО- ЗУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ.....	367
Шімон Габрієлла: ГУМАНІСТИЧНА МОДЕЛЬ МЕНТОР- СЬКОЇ ПІДТРИМКИ ПЕДАГОГІВ ПОЧАТКІВЦІВ	373
Силадій Іван – Маринець Надія: ОСНОВНІ МОДЕЛІ ДЕ- МОКРАТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В ПРО- ВІДНИХ КРАЇНАХ СВІТУ	401
Сіладі Василь: ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЙ ОВОЛО- ДІННЯ ІНШОМОВНОЮ ЛЕКСИКОЮ ЯК МЕТОДУ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	409

Сонтаг Пал Іван: ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ КАНДИДАТІВ У ВЧИТЕЛІ	419
Ташкович Оксана: РОЛЬ ОН-ЛАЙН ГРУП У ВИКЛАДАННІ МОВИ	429
Токаї Далма: ІНДИВІДУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ	437
Терек Томаш: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА НА ПЕДАГОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ЯНОША ШЕЙЕ.....	447
Візавер Арпад: ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ: УДОСКОНАЛЕННЯ СПОРТИВНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	455
Зорочкіна Тетяна: СИСТЕМА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ	461
ПУБЛІКАЦІЇ СТУДЕНТІВ МАГІСТРАТУРИ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ПОЧАТКОВА ОСВІТА» ЗАКАРПАТСЬКОГО УГОРСЬКОГО ІНСТИТУТУ ІМ. ФЕРЕНЦА РАКОЦІ П.....	
Бабел Жужанна: ВТРАТА ВАГІТНОСТІ ЯК ЖИТТЄВА КРИЗОВА СИТУАЦІЯ	467
Фекете Евелін: КАЗКА ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДОШКІЛЬНИКА	475
Гете Клара Аннабелла: ПЕРІОДИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ У ЖИТТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	485
Мейсарош Рената: РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ ВІДНОСИН У ПІДЛІТКІВ	493
Митро Лівія-Етелка: СОЦІАЛЬНІ ВІДНОСИНИ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.....	503
Молнар Грабчак Єва: ГРАЙСЯ ЗІ МНОЮ! ВИГОТОВЛЕННЯ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛЬНИХ ЛЯЛЬОК З ДІТЬМИ ТА ЇХ БАТЬКАМИ У ПЕРШОМУ КЛАСІ	515
Надь Ніколетта: ВИВЧЕННЯ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ КОМУНІКАЦІЄЮ ТА ІНШИМИ ФОРМАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС УРОКУ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ.....	525

CONTENT

Baracsi, Ágnes: GRADUATES IN THE SHADOW OF „BLACK PEDAGOGY”	21
Berghauer-Olasz, Emőke: KINETIC SCHOOL DRAWING AS A METHOD OF REVEALING HIDDEN SOCIAL RELATIONSHIPS.....	31
Bida, Olena: TRAINING FUTURE PROFESSIONALS FOR HEALTH SAVING ACTIVITIES	41
Cséke, Katalin: THE TEACHERS’ PERCEPTIONS OF THE SITUATION OF ROMA STUDENTS.....	47
Csoóri, Zsófia: PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL PEDAGOGICAL EDUCATION IN TRANSCARPATHIA IN LATE 18 TH – THE FIRST HALF OF 20 TH CENTURY IN THE CONTEXT OF ARCHIVE SOURCES	57
Csopák, Éva: ALTRUISM DISPLAY AMONG PRESCHOOL CHILDREN.....	65
Dzsanda, Galina: CURRENT PROBLEMS OF UKRAINIAN LANGUAGE LEARNING IN ETHNIC MINORITY SCHOOLS IN THE CONTEXT OF BILINGUALISM	77
Fónai, Mihály: INCLUSION IN THE CLASSROOM AND SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS	85
Gonda, Zsuzsa: DIGITAL ADAPTATION OF TEXTS IN HUNGARIAN TEACHER TRAINING.....	93
Greba, Ildikó – Knobloch, Beáta: DEVELOPMENT OF INCLUSIVE EDUCATION IN UKRAINE.....	103
Hnatik, Katalin: THE POTENTIAL PITFALLS OF HUNGARIAN AS A FOREIGN LANGUAGE LEARNING	111
Hollósi, Hajnalka Zsuzsanna: PERSONALIZED DIFFERENTIATION IN PRIMARY EDUCATION AGAINST DROP-OUT.....	119
Hollósi M., Cecília: THE ROLE OF MENTALHIGENICS IN THE LIFE OF COLLEGE STUDENTS (OR WHAT CAN A PSYCHOLOGYST DO WHEN NOT TEACHING?).....	127
Horváth, Kinga: THE CHALLENGES FACING HIGHER EDUCATION IN PROFESSIONAL ORIENTATION	135

Horváth, Kinga – Tóth, Péter: FUTURE TEACHERS' VIEWS ON THE INTERACTION STYLE OF AN IDEAL PEDAGOGUE IN THE LIGHT OF AN EMPIRICAL RESEARCH.....	159
Husztí, Ilona: THE APPLICATION OF OBSERVATION AS A FOCUSED ACTIVITY IN ENGLISH TEACHER TRAINING.....	171
Juhász, Valéria: APPLICATION OF THE "SIGHT WORD" READING TEACHING METHOD IN THE READING DEVELOPMENT OF HUNGARIAN PUPILS.....	179
Kirdan, Alexander: PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS OF ECONOMIC SECTOR IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS OF THE REPUBLIC OF POLAND AND UKRAINE: COMPARATIVE ANALYSIS	189
Kiss, Julianna: ASPECTS OF CURRICULAR AND EXTRACURRICULAR ART EDUCATION IN UKRAINE IN LIGHT OF EDUCATIONAL LAW	193
Koncz, Tímea: CONVENTIONAL EDUCATION OF PRESCHOOLERS WITH THE HELP OF LITERATURE	203
Kóré, Dóra – Atroschenko, Tetiana: FORMING THE PERSONALITY OF THE FUTURE PEDAGOGUE IN THE MULTICULTURAL EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF HIGHER EDUCATION.....	213
Kuchai, Tetiana – Kuchai, Oleksandr: PREPARING SPECIALISTS FOR PROFESSIONAL WORK BY MEANS OF COMPUTER AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES.....	219
Kuzminskyi, Anatolij: THE ROLE OF SELF-MANAGEMENT OF SPECIALISTS IN THE SOCIONOMIC PROFESSION AS A MEANS OF RESISTANCE TO PSYCHOSOMATIC BURNOUT.....	223
Lebovics, Viktória: ON TARAS SHEVCHENKO'S «COH (DREAM)» IN A DIFFERENT WAY	233
Margitics, Marianna: THE APPLICATION OF ICT IN EDUCATION	241
Márton, Sára: TKO1114	247
Molnár, Ferenc: THE GREEK CATHOLIC EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF MUNKÁCS (MUKACHEVO) EPARCHY IN THE MID-19 TH CENTURY	255

Mónus, Ferenc: WHICH DIRECTION TO FOLLOW, HUMAN CIVILIZATION? – SUSTAINABILITY EDUCATION EMPHASES IN THE PUBLIC AND HIGHER EDUCATION AT THE EARLY 21 TH CENTURY	265
Nagy, Edit: THE SIGNIFICANCE AND CONSEQUENCES OF WORK-RELATED DISTRESS	275
Nagy, György: EFFECTIVE COMMUNICATION OF KNOWLEDGE IN ENVIRONMENTAL EDUCATION.....	285
Nagy, Melinda – Strédl, Terézia – Szarka, László – Zahatňanská, Mária – Poráčová, Janka: TOLERANCE AND TOLERANCE EDUCATION AT FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY.....	295
Nárai, Márta: THE ROLE OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN SOCIAL SENSITIZATION OF YOUNGSTERS.....	305
Orosz, Ildikó: HARMONIZING LEARNING ACTIVITY OF ADULT POPULATION	315
Pallay, Katalin: TRANSCARPATHIAN HUNGARIANS IN THE MAZE OF UKRAINIAN EDUCATION POLICY	321
Pallay, Mária: REVISITING THE GENDER WAGE GAP: GENDER AND CAREER CHOICE	333
Pávlovics, Judit: EARLY FOREIGN LANGUAGE EDUCATION CONTENT FORMATION IN UKRAINE AT THE END OF THE 20 TH AND AT THE BEGINNING OF THE 21 ST CENTURY	343
Pillar, Granville: AN EMPIRICAL INVESTIGATION INTO THE EFFECTS OF INTEGRAL MULTI-SENSORY INPUT ON LANGUAGE DEVELOPMENT: A CASE STUDY.....	353
Sheyko, Anastasiya: TECHNOLOGY OF PEDAGOGICAL PROGNOSIS IN THE ESTABLISHMENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION	367
Simon, Gabriella: THE HUMANISTIC MODEL OF MENTORING OF NOVICE TEACHERS	373
Szilágyi, Iván – Marinec, Nadia: MAIN MODELS OF DEMOCRATIC EDUCATIONAL MANAGEMENT IN THE LEADING COUNTRIES OF THE WORLD	401
Szilágyi, László: LANGUAGE LEARNING STRATEGIES IN INDEPENDENT LANGUAGE LEARNING.....	409

Szontagh, Pál Iván: THE ETHICAL ATTITUDES OF TEACHER CANDIDATES	419
Taskovics, Okszána: THE ROLE OF ONLINE GROUPS IN LANGUAGE TEACHING	429
Tokai, Dalma: INDIVIDUAL DEVELOPMENT OF GIFTED YOUTH.....	437
Török, Tamás: PEDAGOGICAL PRACTICE AT THE FACULTY OF EDUCATION OF J. SELYE UNIVERSITY	447
Vizáver, Árpád: HEALTHY LIFE STYLE EDUCATION: DEVELOPING STUDENTS' ATHLETIC SKILLS.....	455
Zorochkina, Tetiana: THE SYSTEM OF PROFESSIONAL EDUCATION IN GREAT BRITAIN	461
RESEARCH PAPERS OF STUDENTS STUDYING FOR MASTER'S DEGREE IN PRIMARY EDUCATION OF FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN COLLEGE OF HIGHER EDUCATION.....	465
Bábel, Zsuzsanna: PREGNANCY STOP AS A LIFE CRISIS	467
Fekete, Evelin: PRESCHOOLER'S EMOTIONAL INTELLIGENCE DEVELOPMENT BY MEANS OF TALES	475
Hete, Klára Annabella: MILESTONES OF SOCIALISATION AND ADAPTATION IN THE LIFE OF PRESCHOOL CHILDREN	485
Mészáros, Renáta: COMMUNITY BUILDING AMONG TEENAGERS.....	493
Mitro, Livia Etelka: SOCIAL RELATIONSHIPS AT EARLY SCHOOL AGE	503
Molnár-Hrábcsák, Éva: PLAY WITH ME! – MAKING PUPPETS, PUPPETING FOR FIRST FORM KIDS AND THEIR PARENTS.....	515
Nagy, Nikolett: EXAMINING THE RELATIONSHIP BETWEEN CLASSROOM COMMUNICATION AND CLASSROOM WORK ORGANISATION IN PRIMARY EDUCATION.....	525

AZ ALTRUIZMUS MEGJELENÉSE ÓVODÁSKORÚ GYERMEKEK KÖRÉBEN

Csopák Éva

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
csopakeva@gmail.com

Abstract

This research is devoted to the study of altruism of preschool children. Its first part involves the analysis of literature in this subject. The second part presents the empirical research in my paper. It involves the methods of the research, the characterization of the examined groups and the results.

In my opinion the most effective method in this research is the observation. In my paper I will apply that. I'm observing the children in two groups in the kindergarten №18, in the town of Beregszász (Berehove). I have observed (3–4 y.o.) and (6–7 y.o.) children and how well they meet the criteria of altruism.

I have two hypotheses: the presence of altruism does not depend on the age of children; the theories that kids are all selfish and refutable (based on the theories and researches which have been collected by Zahn-Waxler, C. and Radke-Yarrow, M.).

Key words: *altruism, empathy, kindergarten, preschool children, helping, selfishness.*

Absztrakt

A tanulmány témája Az altruizmus megjelenése óvodáskorú gyermekeknél. Először egy rövid szakirodalmi áttekintést mutatok be, melynek segítségével átláthatóbbá válik az altruizmus fogalma.

Majd a továbbiakban a gyakorlati részt láthatjuk, melyben a vizsgálat menetének leírása jelenik meg. Ebben taglalom kutatásom módszeré(i)t, a vizsgált csoportok jellemzését, valamint a létrejött eredményeket.

A vizsgálat, mely a megfigyelés módszerével valósult meg, a Beregszászi 18. Számú Bölcsőde-Óvodában történt. Kis- és nagycsoportos gyerekeket figyeltem meg, és azt, hogy mennyire felelnek meg az altruizmus kritériumainak.

Két hipotézis alakult ki a kutatással kapcsolatosan: az altruizmus megléte nem korfüggő; valamint azon elméletek, melyek a gyermeket, mint önző lényt említik, megcáfolhatóak (Zahn-Waxler, C. és Radke-Yarrow, M.: „Az empátias törődés eredete” című kiadványban összegyűjtött kutatások alapján).

Kulcsszavak: *altruizmus, empátia, óvoda, gyerekek, segítségnyújtás, önzés.*

Az altruizmus fogalma

Az altruizmus szó köznyelvi jelentése önzetlen, jótékony, emberszerető tett, vagy ilyen személy, de beszélhetünk altruista szellemről, illetve magatartásról is (Pusztai–Gerstner 2006).

Az altruizmus mint tudományos fogalom, először Comte elmondásában jelent meg, és a XIX. század elejére tehető. Az olasz altrui (másik) szóból ered, melyből már következtethetünk is a jelentésére, hogy mások előtérbe helyezése a fontos. Comte úgy vélte, hogy az altruizmus egyenlő az önzetlenséggel, valamint ellentétes az egoizmussal. Az altruizmust vallási fogalomnak tekintti, mégpedig a humanitás vallásaként. Úgy gondolta, hogy a pozitív stádiumban a tudomány hatására az önzés helyét az önzetlen szeretet, a társadalom iránti odaadás veszi át. Ebben az esetben a másokért való élet mint magatartás legfőbb célja nem az egyéni boldogság megtalálása, hanem az emberiség mint egész iránti érdek nélküli odaadás lesz.

Annak érdekében, hogy az altruizmus uralmát előmozdítsa, Comte vallást is alapított, ahol az istenséget egy absztrakció, az emberiség helyettesítette (Vályi 2009).

Napjainkban sok tudományterület foglalkozik az altruizmus kérdésével, mind az embereknél, mind az állatoknál. Sok fogalom jelenik meg, melyek keverednek a különböző elméletekben. Altruizmus mint ajándékozás, önzetlen segítségnyújtás, proszociális viselkedés, kooperáció.

Mindenkiben felmerül a kérdés, hogy létezik-e egyáltalán tiszta altruizmus. Hiszen a segítő is jó szándékú viselkedést kap cserébe, vagy más pszichés haszonra tesz szert. Piliavin és Charng három típusú altruizmust különböztet meg:

- „hardcore” altruizmust (pl. altruista öngyilkosság)
- evolúciós altruizmust (pl. vészhelyzetben megfigyelheti impulzív reakció)
- komplex altruizmust (hosszabb távú, rendszeres segítségnyújtás) (Piliavin et. al. 1990).

Megalkothatóak az altruizmus kritériumai. Kahana és szerzőtársa négy dimenzió mentén hozták létre az altruista cselekedet meghatározóit: a motiváció, a költségesség, az önkéntesség és az alternatív cselekvési lehetőségek (Midlarsky–Kahana 1994: 14).

1. táblázat. Az altruizmus kritériumai

Kritérium	Altruista cselekedet	Nem altruista cselekedet
A cselekvő motivációi	• másokkal való törődés • morális ítélet • altruista értékek • beállítódás szociálisan érzékeny viselkedésre	• anyagi juttatás • dicséret • társadalmi státusz emelkedése
A költségesség mértéke	Önfeláldozással jár, a cselekvő többet veszít, mint amennyit befektet.	A befektetés és a nyereség egyensúlyban van, vagy ez utóbbi a nagyobb.
Az önkéntesség mértéke	Önként, önmagáért hajtja végre a segítő.	Szerepelvárásnak vagy más külső elvárásnak tesz eleget.
Alternatív cselekvések lehetőségeinek mértéke	Valódi alternatívát jelentő cselekvési lehetőségek vannak.	A segítesen kívül nincs más lehetőség.

Az empátia és eredete

A legújabb kutatások szerint téves az a feltételezés, miszerint a kisgyermek nem képesek mások érzéseit figyelembe venni, önzően, egocentrikusan viselkednek. Már a kétévesek rendelkeznek:

- kognitív kapacitással, hogy értelmezhessék mások testi és lelki állapotát;
- érzelmi kapacitással, hogy mások állapotát affektív szinten megéljék;
- olyan viselkedésrepertoárral, mely megpróbál enyhíteni mások szenvedésén. (Zahn–Radke 1990; Kulcsár 1999: 71).

A kötelékteremtés kutatásával kapcsolatban foglalkoztak a gyermekek pozitív kapcsolat kialakításával, valamint a másokkal való törődés képességének fejlődésével. Az empátia lényegében az a cselekvés, hogy teljesen, vagy csaknem teljesen beleéljük magunkat mások helyzetébe. Kutatások kimutatták, hogy ez a jelenség megfigyelhető a csecsemő és az anya között. Ugyanis, ha az anya szomorú, a gyerek is megérzi, és beleérzi magát a helyzetébe, ugyanígy a boldogsággal, dühvel. Azt is megállapították, hogy az empátia és a szimpátia kapcsolatban vannak.

Az empátia kutatását éveken át hanyagolták. Először is azért, mert a vezető tudományok nem tekintették értékes témának, másodsor pedig nem voltak megfelelően kidolgozott módszereik. A korai pszichológiai és szociobiológiai elméletek alapján az ember alapvetően önző lény, és az empátiás törődés nem valószínű, hogy elsődleges célja az emberiségnek (Buda 1980).

A 80-as években két nagyobb kutatás történt ezen a téren. Cialdini és munkatársai úgy vélték, hogy minden proszociális viselkedésnek önző, egoisztikus gondolatok vannak háttérében. Míg Batson elmélete alapján altruisztikus, empátiás aggodalom áll mindezek mögött. (Zahn–Radke 1990; Kulcsár 1999: 73).

Kisgyermekkorai kutatások

Kisgyermekkel végzett kutatások során megállapították, hogy már az újszülöttek is reagálnak mások érzéseire. Ezeknek úgynevezett „ragadóssága” már az élet első napjaiban jelen van. (Zahn–Radke 1990; Kulcsár 1999: 76). A csecsemők már 10 hetes korukban észreveszik a különbséget, ha az anyjuk szomorú, boldog vagy dühös. Vannak kutatók, akik arra mutatnak rá, hogy az anya szülés utáni depressziója milyen negatív izgatottságot képez a gyermekben. A második életév körül alakul ki a gyermekekben az önfelismerés, valamint a másik elkülönítése önmaguktól. Ugyanettől a kortól a gyerekeknél megjelenik a segítségnyújtás, együttműködés dolgaik

megosztásának megnyilvánulásában. A szülőkhöz való kötődés megalapozza a későbbi empátiás kapcsolatokat. Iskoláskor előtt azt is megfigyelhetjük, hogy proszociális viselkedés jelenik meg mások szenvedésére való reagáláskor, de ez ritka. Magyarázat lehet erre az is, hogy a gyerekek úgy vélték nem az ő dolguk segíteni, valaki más, hozzáértő majd segítséget nyújt (Gulácsy 1993).

Az első proszociális tevékenységformák között jelennek meg például az ölelés, a simogatás stb. Ezek többnyire önnyugtatót, valamint a másik szenvedésének csökkentését is szolgálják (Kluge n.é.). A gyerekek a második életév betöltése után már egyre különbözőbben végeznek segítő tevékenységeket, ezek jobban igazodnak a szenvedő igényeihez. Megfigyelések szerint a gyerekek igyekeznek segíteni, odaadják, amijük van, és verbálisan empátiát fejeznek ki, védik a szenvedőt. Ezeket a magatartásformákat kísérheti az aggodalmat kifejező arc, valamint a szenvedés megértésének próbálása. Az ilyesfajta együttérző tevékenységek elsősorban a szülőkre/gondozókra, valamint családtagokra terjednek ki. Idegenekkel kapcsolatban csak később jelentkeznek.

Idővel segítő tevékenységeik fokozódnak. Attól függően, hogy ők voltak a kár okozói, vagy csak szemtanúi voltak az eseményeknek, megpróbálják helyrehozni a dolgokat, vagy közbelépni a történéseknek.

1–3 éves korban egyre kevesebb mértékű distresszt mutatnak, az együttérző aggodalom aránya viszont növekszik. Mikor a gyermekek mások distresszével találkoznak, sokféleképp reagálhatnak. Mutathatnak meglepetést, félelmet, aggodalmat, szomorúságot, de előfordul, hogy annyira elragadtatják magukat, hogy egyszerűen visszavonulnak. Előfordul, hogy a szenvedést okozó ellen agressziót, dühöt érez a gyermek. A gyerekek néha mosollyal reagálnak ezekre a tevékenységekre, de ez több jelentésű is lehet (ideges mosoly, a másik szenvedésének élvezete, mosoly a szenvedő megnyugtatójának és felvidítésének érdekében). Néha a gyerekek elkezdik utánozni a szenvedő cselekvéseit. Hoffman motoros mimikrinek nevezte el ezt a jelenséget, ezt is empátiás affektusnak tekinti, mely a reflektív sírás után jelenik meg (Davis 1999).

Az altruizmus megjelenése óvodáskorú gyermekek körében

A megfigyelés az óvoda kis- és nagycsoportjában történt. A gyerekek ismertek, így nem feszengtek, nem viselkedtek idegenül, teljesen fel tudtak szabadulni.

A megfigyelést az egészen résztvevő pozícióból végzem. Spontán megfigyelés történik. Feljegyzéseket a megfigyelés után készítek, nem pedig köz-

ben. A nagyon fontos információkat leírom, melyek kihagyása torzíthat, változtathat az eredményeken. Kutatásomra nincs fenyegetéssel, hogy lejegyzés hiánya miatt kimaradnak részletek, mert saját környezetemben nyugodtan fel tudom jegyezni, ha apró részletekről, fontos információkról van szó.

Megfigyelésemet az alábbi szempontok segítségével végeztem:

- a csoport összetételének megfigyelése
- a gyerekek viselkedése egymással játék közben
- a gyerekek viselkedése egymással foglalkozás közben
- segítenek-e a gyerekek egymásnak?
- segítenek-e a gyerekek az óvónőnek, a dadusnak?
- empatikusak-e a másik fájdalmával, sérelmével kapcsolatban?
- lányok vagy fiúk a segítőkészebbek?
- kis- vagy nagycsoporton segítenek-e többet?
- hajlandóak-e osztozni a többi gyerekkel tulajdonaikon: étel (otthonról hozott édességek), játék, ruhanemű, személyes tárgyak (saját kánál, tányér, párna, bögre stb)?
- a lányok azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet?
- a fiúk azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet?

A vizsgálat eredményei az alábbiakban kerülnek közlésre:

Kiscsoport

- A csoport összetételének megfigyelése – Lányok és fiúk vegyesen játszanak, s bár több a fiú, ez nem hagy nyomot a lányokon, egyáltalán nem érzik magukat elnyomva. Feltalálják magukat, szívesen játszanak a fiúkkal. A fiúk látszólag nem örülnek annyira, hogy a lányok is velük akarnak játszani, de legtöbbször engednek nekik, s együtt játszanak tovább. A hangulat nyugodt, kellemes. Néhány apró súrlódás alakul csak ki a gyerekek között, de ez gyorsan átléphető.
- A gyerekek viselkedése egymással játék közben – Legtöbbször barátságosan, nyugodtan játszanak, ám gyakran megfigyelhető, hogy ha egy másik gyerek el szeretné venni tőlük azt a játékot, amivel éppen játszanak, vagy azelőtt játszottak, csak letették, komoly önzési problémák lépnek fel. Ennek magyarázata lehet az is, hogy nemrég járnak óvodába, s még nincsenek hozzászokva, hogy nem minden az övék, ám lehet mindez nevelési probléma, illetve sajátosság is. Vagyis, hogy a szülők nem arra nevelik a gyerekeket, hogy megosszák másokkal a játékokat, s nem minden az övék, hanem inkább figyelmen kívül hagyják ezt, s abban reménykednek, hogy idővel kinövik ezeket a magatartásformákat.

- A gyerekek viselkedése egymással foglalkozás közben – Foglalkozás közben a gyerekek sokkal visszafogottabbak. Azonban ha valamilyen gyerek elkezd hangoskodni, többségük utánozni kezdi. Vannak olyan gyerekek, akik ilyen helyzetekben nem a többiek után mennek, hanem elkezdik csitítgatni, rendre inteni őket. A gyerekek egymástól jobban elfogadják a kritikát, s legtöbbször, egy kis segítséggel, így érhető el a leghatásosabban az, hogy csend legyen a csoportban. A gyerekek hatnak tehát egymásra, mind a jó, mind sajnos a rossz cselekedeteket illetően is.
- Segítenek-e a gyerekek egymásnak? – A gyerekek a legtöbb helyzetben nagyon segítőkészek társaikkal szemben. Ha látják, hogy egy társuk gondban van, azonnal segítségükre sietnek, s amit tudnak, azt megtesznek. Ha nem képesek arra, hogy önállóan segítséget nyújtsanak, akkor az óvónő segítségét kérik, s a „helyszínre” hívják. Bajba jutáskor, elakadáskor, bármilyen helyzetben segítenek a másinak.
- Segítenek-e a gyerekek az óvónőnek, dadusnak? – Ha az előbb azt mondtuk, hogy legtöbb helyzetben segítenek egymásnak a gyerekek, akkor itt azt kell mondanunk, hogy az óvónőnek, valamint a dadusnak mindig hajlandóak segíteni, felszólítás nélkül. Hogy mindez a megfelelési váagnak köszönhető-e vagy a nevelésnek, az egy másik kutatás nagy kérdése lesz, de mindenesetre az biztos, hogy ezen a téren a gyerekek nagyon jól teljesítettek. Segítettek az óvónőnek a foglalkozáshoz való előkészületekben, kellékek készítésében, a munkák kitételében; segítettek a dadusnak az étkezések előtt a tányérok, bögrék, kanalak előkészítésében, valamint az étkezések utáni összepakolásokban is. Egyszóval szívesen vettek részt bárminemű ilyen jellegű cselekvésben.
- Empatikusak-e a másik fájdalmával, sérelmével kapcsolatban? – Itt megoszlottak a gyerekek reakciói. Vannak gyerekek, akik egyszerűen figyelmen kívül hagyják a másik sérelmét, esetleg fájdalmát. Ám vannak, akik nagyon empatikusak. Azonnal segíteni szeretnének, de legalábbis nagymértékben átérzik a másik gondját. Ez nemtől független különbség, ugyanis fiúk is, és lányok is viselkedtek nagyon empatikusan, és mindkét nem tagjai között voltak olyanok, akik figyelmen kívül hagyták ezeket a történéseket. Azt azonban meg kell állapítanunk, hogy a lányoknál nagyobb mértékben jelentek meg az empatikus viselkedés jelei, mint ahogy azt Zahn-Waxler, C. és Radke-Yarrow, M. *Az empátia törődés eredete* című munkájában

olvashattuk. Szintén ebben a műben olvashattunk arról is, hogy 3 éves kor után (tehát éppen a vizsgált korcsoportban) egyre inkább kezdenek odafigyelni mások érzelmeire, és reagálni azokra; növekszik az együttérző aggodalom aránya. Olvashattuk, hogy a gyerekek sokféleképpen reagálhatnak, mikor egy másik distresszével találkoznak (meglepetés, félelem, aggodalom, szomorúság, visszavonulás). A megfigyelt csoporton belül is tanúja lehettem sokféle reakciónak. Ha a gyerekek önmaguk okozták a másik sérelmét, akkor gyakran ők maguk is reflektív sírást mutattak (Hoffmann: motoros mimikri), hogy elkerüljék a bajt. Ám volt, hogy azonnali vigasztalásba kezdtek, vagy a félelem jelei jelentek meg rajtuk, hiszen nem tudták, hogy milyen következményekkel fog járni cselekedetük. Amikor csak szemtanúi voltak mások szenvedésének, akkor a vigasztalás esete fordult elő leggyakrabban az empatikusabb gyerekek körében. Akik eddig figyelmen kívül hagyták a történéseket, a további ilyen helyzetekben sem változott magatartásuk.

- Lányok vagy fiúk a segítőkészebbek? – Az empátiával kapcsolatban azt mondtuk, hogy igazolódni látszott az az állítás, hogy a lányok empatikusabbak. Ha továbbvisszük ezt a gondolatmenetet, Batson empátiaaltruizmus-elméletét is szemügyre kell vennünk, aki azt állította (ezt laboratóriumi kutatások útján be is bizonyították; bár a mindennapokban még nem nyert bizonyosságot teljes mértékben), hogy azok, akik empatikusabbak, nagyobb valószínűséggel végeznek altruista cselekedeteket. Ebből a következtetésből az jönne ki, hogy a lányok altruisztikusabbak, mint a fiúk. Jobban belegondolva, s megnézve az eddigi eredményeket, van ennek némi igazságalapja, ám sok olyan tény is van, mely megcáfolja ezeket a tényeket. Hiszen a fiúk is segítőkészek, s szívesen segítenek. Azt az elvemet, hogy az altruizmus nem nem függő, még most is fent tartom.
- Hajlandóak-e osztozni a többi gyerekekkel tulajdonaikon: étel (otthonról hozott édességek), játék, ruhanemű, személyes tárgyak (saját kanál, tányér, párna, bögre stb)? – Ebben az esetben a legtöbb kiscsoportos gyerek reakciója egyforma volt: otthonról hozott, saját tárgyaikat nem szeretik megosztani a többi gyerekekkel. Önmaguktól szinte soha nem adták oda a másik gyerekeknek, vagy csak nagyon ritkán. Óvónői beavatkozással, kéréssel már többen, de voltak, akik még így is visszakoztak. Leginkább a pohár, tányér, kanál, párna megosztását tagadták meg.

- A lányok azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet? – A lányok ugyanolyan szívesen segítenek mind az azonos neműeknek, mind az ellenkező neműeknek. Ebből is látszik, hogy kevésbé gondolkodnak azon, hogy kin segítenek, ha szükség van, bármikor bárki segítségére szívesen sietnek.
- A fiúk azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet? – A fiúknál ez már nem pont így működik, legalábbis megfigyeléseim alapján. A fiúk szívesebben segítenek az azonos neműeknek, mely nyilván életkor függő, hiszen nagyobb korukban inkább az azonos neműeknek segítenek, illetve nagymértékben nyújtanak segítséget az ellenkező neműeknek is, óvodás korban, kiscsoportban ez még nincs hatással a gyerekekre.

Nagy csoport

- A csoport összetételének megfigyelése – Lányok és fiúk itt is vegyesen játszanak, ám itt már megfigyelhető a különválás bizonyos típusú játékokban. A szerepjátékokban például legtöbbször külön játszanak. A lányok boltosat, anyukásat, főzőcskézést stb. Míg a fiúk itt már sokkal inkább autóversenyzőset, katonásat, illetve ehhez hasonlóakat játszanak. A lányok itt is kevesebben vannak. Szívesen játszanak a fiúkkal, de inkább csak a mozgásos játékokban. A hangulat nyugodt, kellemes. A játékok megosztásán itt már nincsenek olyan nagy viták, mint a kicsiknél, így emiatt kevesebb gond van. A nyelvi különbségeket már könnyebben átlépik, hiszen sok mindent megtanultak egymástól. Sokkal több mozgásteret igényelnek, s kötött játékokkal nehezebb lefoglalni őket.
- A gyerekek viselkedése egymással játék közben – A gyerekek játék közben önfeledten, nyugodtan viselkednek. Egymásnak segítenek, főleg játszótársaiknak. A többiekről nemigen vesznek tudomást, csak akkor, ha azok megzavarják őket. Konfliktushelyzet ebben az esetben alakulhat ki, de ez az óvónő segítségével könnyen kezelhető, elfojtható.
- A gyerekek viselkedése egymással foglalkozás közben – A gyerekek itt is sokkal nyugodtabbak foglalkozás közben, ám az óvónő kérdéseire sokkal aktívabban válaszolnak, reagálnak. Aktívabban vesznek részt a foglalkozásokban. Ritkábbak azok az esetek, amikor valaki bekiabál, elkezd foglalkozás közben hangoskodni, vagy elterelődik a figyelme, s ha ez elő is fordul, a többiek csak a legcsekélyebb eséllyel utánozzák őt. Nagy csoporton már inkább a versengés kezd kialakulni foglalkozások közben. Vagyis, hogy ki válaszol több kérdésére az óvónőnek, s kit dicsérnek meg leginkább.

- Segítenek-e a gyerekek egymásnak? – Hasonlóképp a kiscsoportosokhoz, itt sincs sok különbség. A gyerekek szívesen segítenek egymásnak (legalábbis legtöbb esetben). Megfigyeléseim alapján azonban azt az észrevételt tettem, hogy a kicsik segítőkészebbek egymással, mint a nagyobb társaik.
- Segítenek-e a gyerekek az óvónőnek, dadusnak? – Az óvónőnek vagy dadának való segítség esetében azonban nagyon jól állnak a nagycsoportosok is. Hogy mindez azért van-e, mert meg akarnak felelni az elvárásoknak, vagy valóban jóindulatból, hátsó szándék nélkül teszik ezt, válasz nélkül maradt.
- Empatikusak-e a másik fájdalmával, sérelmével kapcsolatban? – Meglepő eredményeknek lehettem tanúi ebben a kérdésben. Ugyanis úgy gondoltam, hogy a kiscsoporthoz hasonlóan nem lesznek nemi különbségek az empátia kérdésében. Ez a feltevés azonban tévesnek bizonyult. Nagycsoporton a lányok sokkal empatikusabbnak bizonyultak. Fiúknál igen ritka esetben volt megfigyelhető az, hogy beleéljék magukat társuk helyzetébe. Reakcióik csak akkor volt megfigyelhető, ha ők okozták a problémát, ők okoztak fájdalmat társuknak. S ez a reakció is legtöbbször agresszióba vagy reflektív sírásba ment át. Megbánás, szomorúság és vigasztalás a fiúknál a legcsekélyebb mértékben jelent csupán meg.
- Lányok vagy fiúk a segítőkészebbek? – Az előző megfigyelési pontból kiindulva is, valamint a megfigyelés alapján, a nagycsoporton a lányok sokkal segítőkészebbek voltak, mint a fiúk. Hogy mindez nevelésbeli hiba-e, további kutatásokat igényelne.
- Hajlandóak-e osztozni a többi gyerekkel tulajdonaikon: étel (otthonról hozott édességek), játék, ruhanemű, személyes tárgyak (saját kánál, tányér, párna, bögre stb)? – Itt azonban már az értelmi fejlődést, valamint magasabb szintű szociális beilleszkedést figyelhetünk meg. Amikor a gyermek már nem csak önmagára gondol, nem úgy tudatosulnak benne a tárgyak, hogy mindent ő birtokol, így saját játékait, tulajdonait is könnyebben megosztja társaival. Ez nem minden gyerekre igaz, de többségükre igen. Csak a hozzájuk nagyon közel álló tárgyaktól nem tudnak vagy nem akarnak megszabadulni, megosztani őket.
- A lányok azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet? – A lányok segítséghez való hozzáállása nagycsoporton sem változott. Ugyanolyan szívesen segítenek mind az azonos neműeknek, mind az ellenkező neműeknek.

- A fiúk azonos vagy ellenkező neműeknek segítenek-e többet? – Némi nemű változás már végbement a fiúk körében, hiszen egyre inkább kezdenek segítséget nyújtani a lányoknak is. Míg kiscsoporton ezek a jellemzők még nem voltak megfigyelhetők, nagycsoporton már kialakulóban vannak.

Összefoglalás

Megfigyeléseim alapján tehát kijelenthetjük azt, hogy a gyermekek az óvodai csoportokban többnyire segítőkészek és empatikusak. Azt az állítást tehát, hogy a gyermekek mindenképpen önző és egoista lények, megcáfolhatónak tartom.

Nem állíthatom biztosra, hogy tiszta altruizmusról beszélhetünk a vizsgált területen belül, de azt mindenképp figyelembe kell vennünk, hogy vannak olyan esetek, amikor a gyermekek nem csak önmagukra gondolnak, nem saját magukat helyezik előtérbe.

Jómagam a gyermeket tiszta léleknek tartom, és látom bennük a gyermeki jóságot, melyet másokra is kivetítenek, ha az szükséges, s segítenek azoknak, akiről úgy gondolják, megérdemlik és szükségük van rá.

Hivatkozott irodalom

- Buda B. (1980): *Az empátia – a beleélés lélektana*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó.
- Cummings, E. M., Zahn-Waxler, C., Radke-Yarrow, M. (1981): *Young children's responses to expressions of anger and affection by other in the family*. *Child development*, 52. pp. 1274–1282.
- Davis, M. H. (1999): Empátia, altruizmus és segítő viselkedés. In: *Morális fejlődés, empátia és altruizmus*. Szöveggyűjtemény. Kulcsár Zsuzsa (szerk.). Budapest: ELTE. pp. 427–448.
- Gulácsy É. (1993): *Empátia*. Hódmezővásárhely, Erzsébet-kórház.
- Kulcsár Zsuzsanna (1999): *Morális fejlődés, empátia és altruizmus*. Szöveggyűjtemény. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó.
- Midlarsky E.–Kahana E. (1994): *Theories and Concepts of Altruism and Helping*. In Midlarsky E.–Kahana E.: *Altruism in Later Life*. Newbury Parks, CA: Sage. Library of Social Research 196 (8). pp. 11–40.
- Norbert Kluge (n.é.): *A gyermeklét antropológiája. Utak a gyermeki lét megértéséhez pedagógiai megközelítésben*. N.h. Animula Kiadó-Magánéleti Kultúra Alapítvány.
- Pék Gy. (1999): Altruizmus, segítő hivatás, személyiség. Forrás: Bagdy Emőke, In: Kállai, Gál szerk. *Az első találkozás jelenségvilága a segítő kapcsolatban*. Janus/Osiris http://psycho.unideb.hu/munkatarsak/pek_gyozo/targyak/TANACS_altruizmus_segito_foglalkozas_2008.pdf
- Piliavin, J. A. – Charng, Hong-Wen (1990): *Altruism: A review of recent theory and research*. *Annual Review of Sociology* (16). pp. 27–65.

-
- Pusztai F. – Gerstner K. (2006): Magyar értelmező kéziszótár. 3. átdolgozott kiadás. Budapest: Akadémiai Könyvkiadó.
- Vályi R. (2009): „*Miért segítenek a segítők?*” *Az altruizmus jelensége a szociális munkában.* ELTE Társadalomtudományi Kar. Szociálpolitika – Szociális munka, Doktori Program. Disszertáció. Budapest.

Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти. Збірник наукових робіт Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», Берегове, 28–29 березня 2019 року / Редактори: Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк, Єва Гуттерер та Каталін Поллої – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. – 540 с.

ISBN 978-617-7692-33-0

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Виклики XXI століття у сфері середньої та вищої освіти Східної та Центральної Європи в процесі реформування освіти», яка відбулася 28–29 березня 2019 року в м. Берегове. Організатор конференції – кафедра педагогіки та психології Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ.

УДК: 061.3(477.87)

К– 93

Наукове видання

ВИКЛИКИ ХХІ СТОЛІТТЯ У СФЕРІ СЕРЕДНЬОЇ
ТА ВИЩОЇ ОСВІТИ СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ
ЄВРОПИ В ПРОЦЕСІ РЕФОРМУВАННЯ ОСВІТИ

Міжнародна науково-практична конференція
Берегове, 28–29 березня 2019 року

Збірник наукових робіт

2019 р.

Редактори:

*Емьовке Бергхауер-Олас, Ілона Гаврилюк,
Сва Гуттерер та Каталін Поллої*

Коректура:

Ільдіко Гріца-Варцаба, Маріанна Леврінци, Олександр Кордонець

Верстка:

Вікторія Товтін, Олександр Добош

Обкладинка:

Олександр Добош

На обкладинці: студенти спеціальностей «початкова освіта» та «дошкільне виховання» кафедри педагогії та психології. Фото зроблені Євою Чопак та Маргаритою Ешпан на кафедральних заходах.

Відповідальні за випуск:

Ільдіко Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

88000, м. Ужгород, вул. Гагаріна, 36, e-mail: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 11.03.2019

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 43,5. Формат 70x100/16.

Замовл. №637. Тираж 300.